

נגידה אקטיביסטית

נשיאת בית המשפט העליון (בדימוס), דורית ביניש, החליפה באחרונה את הלורד הארי וולף והתמנתה לנגידה הישראלית הראשונה של האו"פ ■ בראיון ראשון ובלעדי ל"עדכן" היא מספרת מדוע בחרה באו"פ על פני מוסדות אקדמיים אחרים ("התרשמתי מתפקידו החברתי החשוב של המוסד"), ופורסת את השקפת עולמה המשפטית והציבורית בשורת נושאים ■ על המצב החברתי: "אני מזהה חברה עם פחות מדי חמלה"; על סדר העדיפויות התקציבי: "זכויות חברתיות הן חלק מהחובות של המדינה"; על נשות הכותל: "אם חשוב להן להתפלל בדרך הזאת בראש חודש, אני מבינה אותן וזאת זכותן"; על ביטול חוק טל: "אני פשוט לא ראתי איך אפשר להאריך אותו"

דורית ביניש - תעודת זהות

פלאטי 90

דורית ביניש נולדה בתל אביב, בת לחוה ואהרן ורבה. אביה היה עובד ציבור, ואמה הייתה מחנכת ידועה בתל אביב.

בצבא שירתה במחלקת ארגון באגף כוח אדם במטכ"ל והשתחררה ב־1962 בדרגת סגן. היא למדה משפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, וקיבלה תואר ראשון ב־1967, ובשנת 1969 סיימה תואר שני בהצטיינות.

לאחר קבלתה ללשכת עורכי הדין בישראל בשנת 1967, שימשה כעוזרת לפרקליט מחוז ירושלים. ב־1970 התמנתה לסגנית פרקליט המדינה. בשנים 1976-1982 כיהנה כמנהלת מחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה, תפקיד

שבו ייצגה את המדינה בהליכים חוקתיים ומנהליים בפני בית המשפט העליון, בתביעות נגד המדינה והצבא ובדיונים עקרוניים על חירויות הפרט. בשנת 1982 נתמנתה למשנה לפרקליט המדינה, וב־1989 קודמה לתפקיד פרקליטת המדינה, ובכך הייתה לאישה הראשונה במשרה זו. בתפקיד זה הובילה את התביעה הכללית והייתה אחראית לייצוג המדינה בערכאות שונות ולייעוץ משפטי לרשויות המדינה. בשנת 1995 מונתה לכהונת שופטת בית המשפט העליון. כהונתה אופיינה בהגנה על זכויות אדם בכלל, ועל זכויות החלשים בחברה בפרט. פסיקותיה עוצבו במידה רבה על ידי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק.

ב־2006 הבקיעה שוב את תקרת הזכוכית כאשר הייתה לאישה הראשונה שנבחרה לנשיאת בית המשפט העליון, תפקיד שממנו פרשה בפברואר 2012.

כפרקליטת המדינה השאירה ביניש חותם במעורבותה בפרשות מרכזיות רבות בחיים הציבוריים במדינה, בין היתר במשפט המחותרת היהודית, בדרישה האמיצה (ששותף לה היה היועץ המשפטי לממשלה, יצחק זמיר) לחקור את אנשי השב"כ המעורבים בפרשת קו 300 ובמאבק בשחיתות השלטונית.

כשופטת בית המשפט העליון תרמה השופטת ביניש לפיתוחן של הלכות משפטיות בתחומים שונים, בפסקי דין בתחום הפלילי, המהותי והדיוני.

בין היתר קבעה איסור של הענשה גופנית של קטינים גם בידי הוריהם. בידי ראיות קבעה קיומה של עילת פסילה הלכתית של הודאת נאשם. ובתחום החוקתי פסקה בעניינים הנוגעים לעקרון השוויון ולמעמדו כזכות חוקתית.

בפסק דין שכתבה בהסכמת רוב חבריה להרכב השופטים, קבעה השופטת ביניש את אי חוקיות החקיקה בדבר הפרטת בתי הסוהר, ובפסקי דין אחרים עיגנה כללים וסייגים הנוגעים לאיזון בין צרכי הביטחון לזכויות אדם.

השופטת ביניש נשואה לעו"ד יחזקאל ביניש, העובד כעורך דין עצמאי. לזוג שתי בנות – דניאלה ומיכל וארבעה נכדים.

בספריית בית המשפט העליון בירושלים, בדרככם ללשכותיהם של השופטים בדימוס, תחלפו על פני ארונות ארוכים וגליים עמוסים בספרים, שכמו מקדמים את פני הבאים: הגעתם לאזור של ידע ומחשבה. בדרך אפשר לברך לשלום את השופטת בדימוס (ונשיאת מועצת העיתונות בהווה) דליה דורנר, המעלעלת בעמידה בספר, או את המשנה לנשיא בדימוס, מישאל חשין. קל לפספס בין החדרים הרבים את לשכתה של נשיאת בית המשפט העליון בדימוס, הגברת דורית ביניש.

מי שציפה להיכיל ענק מרופפים שיש ומלאי הוד והדר עשוי להתאכזב. לשכת הנשיאה בדימוס היא חדר קטן, מרוהט בצנעה ופרוזאי להפליא. ביניש מוזגת בעצמה את המים לתוך כוסיות חד-פעמיות. אין "חדר המתנה" וגם שום תחושה של "אליטה מורמת מעם". בפועל, המרחק בין תדמיתו של בית המשפט העליון כ"מגדל השן" לבין המציאות רב.

במאי השנה נכנסה נשיאת בית המשפט העליון (בדימוס), השופטת דורית ביניש, לתפקיד נגידת האוניברסיטה הפתוחה. למרות שורת תפקידים רבים ומכובדים שהוצעו לה, זהו התפקיד הציבורי הבכיר הראשון שהיא קיבלה על עצמה מאז שפרשה אשתקד מבית המשפט העליון. הדאגה לעתיד החברה הישראלית ולמרקמה הייתה הגורם העיקרי שהניע אותה לקבל בחיוב את ההצעה וזאת אחרי התלבטות. "האלמנט החברתי של האו"פ משך אותי, ובזכותו בסופו של דבר הסכמתי", היא אומרת בראיון בלעדי וראשון ל"עדכן". "אחרי הפרישה לא רציתי לקבל על עצמי יותר מדי, ונזהרתי לא להתחייב לתפקידים חדשים לעת עתה. אבל לפני שנתיים הזדמן לי לבקר במוסד הזה, והתרשמתי מאוד מתפקידו החברתי. אם יש דבר שמדבר אליי זה חינוך בכלל, וחינוך גבוה בפרט. הנגשת החינוך בפריסה רחבה, שהמוסד הזה מעניק לאוכלוסיות שקשה להן להגיע להשכלה גבוהה, היא בעיניי מרשימה מאוד. זהו האלמנט האטרקטיבי ביותר של האוניברסיטה הפתוחה".

מצבה של החברה בישראל מדאיג אותך?

"כן, מאוד. הוא מדאיג אותי כמו שהוא מדאיג רבים אחרים. יש המון בעיות בחברה בישראל. כשאני מדברת על זה, אני תמיד מוסיפה שצריך לזכור שיש בחברה הזאת גם הישגים רבים. אבל אנו רואים ביומיום לא מעט מרכיבים פחות אטרקטיביים שלה. לפני הכול, החברה שלנו מפולגת מאוד. אמנם אפשר להבחין בסולידריות בנקודות מסוימות, אבל באופן כללי אין לנו, מסיבות שונות, די סולידריות בחברה הישראלית. יש פערים בהזדמנויות להשכלה, בהזדמנויות לתעסוקה, יש ציבור שלם שאין ביטוי למצוקותיו וקיימת קוטביות רבה.

"אני מזהה חברה עם פחות מדי חמלה. חברה עם שירותים לא מספקים בצד האזרחי לאוכלוסייה הנזקקת. אני לא מרגישה שאני מגלה פה משהו חדש, אבל השאלה מהיכן ימצאו הפתרונות מעסיקה אותי מאוד. נהיינו חברה קשה גם מנקודת הראות שלי במשפט – אלימות רבה, העדר שוויון, קשיים ממשליים וגם חשש משחיתות. אנחנו משטר מסודר ודמוקרטי, אבל צריך כל הזמן לעמוד על המשמר כדי שהחברה תהיה נקייה יותר וצודקת".

הייתה אלימות גם כשהיית תובעת וגם כשהיית פרקליטת המדינה. מדוע לתחושתך חלו הסלמה והידרדרות כעת?

פלאש 90

"אני מזהה חברה עם פחות מדי חמלה". הנשיאה דורית ביניש עם הנשיא שמעון פרס ושר המשפטים לשעבר יעקב נאמן

היית רוצה לראות יותר כתי אישום נגד אלימות במשפחה?

"כן. ודאי בכל מה שקשור באלימות כלפי נשים. יש צורך באכיפה. יש טרור בתוך המשפחה כלפי נשים. מעציב לראות שלפעמים מגישים כתי אישום ומגיעים להסדר טיעון קל מאוד, ומי שמוותר היא האישה שמסכימה להסדר, כי זה חלק מהמצוקה שלה במשפחה. אם היא לא נפרדת מבעלה היא חוזרת איתו לבית. יש הרבה בעיות ופחדים. זה נושא רחב כשלעצמו שמחייב טיפול נפרד."

המדינה אינה יכולה להתפרק מאחריות

השיחה בינינו זורמת באופן טבעי מנושא הקיטוב בחברה אל המחאה החברתית, הגזרות הכלכליות והגידול בעוני. "אני חייבת לומר שיש היום אינספור גופים חברתיים, גופים חוץ ממסדיים, שמטפלים בנושאים חברתיים, יוצרים שינוי עצום בשטח וגם מעודדים שינוי בחקיקה. אבל לצערי ההתקדמות אינה באה מהמסד שאין לו כוח להרים את הנושאים האלה. אין לו תקציבים ואין לו כוח אדם. אתה רואה את זה בבתי ספר, בבתי חולים, במוסדות רבים – הכול מתבסס על הקצאה מינימלית, ולא מתפנים לראייה רחבה. "לדעתי חשוב ביותר שהמדינה תפנים שבנושאים חברתיים היא אינה עושה עם הציבור חסד. זכויות חברתיות הן חלק מהחובות שהיא צריכה להביא בחשבון בתקציבה. כי אין לנו סיכוי אחר חוץ מפיתוח של החינוך והרווחה. אני זוכרת שהיו לנו הישגים עצומים בחינוך בתקופה שהיינו מדינה ענייה. וההישגים האלה לא נבעו מפני שילדים השתתפו בחוגים פרטיים – הממסד החינוכי נתן לתלמידים דברים שהיום לא נותנים. וזאת הייתה מדינה דלת משאבים, ובכל זאת, השירותים האלה היו מובנים מאליהם. כל זה נעלם היום. אם הורים לא מתארגנים ושולחים את ילדיהם לחוגים ומשלמים בפרד – השירותים האלה לא קיימים עוד."

את יכולה לתת דוגמה לחובות שהיו לממסד והוא התפרק מאחריותו להן?

"יש לא מעט. ישנן חובות שאפילו אישרנו את הפרטתן בבית המשפט, כי אמרנו שאיננו יכולים להתערב בתהליך הנובע

"הנגשת החינוך בפריסה רחבה, שהאו"פ מעניקה לאוכלוסיות שקשה להן להגיע להשכלה גבוהה, היא בעיניי מרשימה מאוד. זהו האלמנט האטרקטיבי ביותר של האוניברסיטה הפתוחה"

"אני מזהה חברה עם פחות מדי חמלה. חברה עם שירותים לא מספקים בצד האזרחי לאוכלוסייה הנזקקת. נהיינו חברה קשה גם מנקודת הראות שלי במשפט – אלימות רבה, העדר שוויון, קשיים ממשליים וגם חשש משחיתות"

וממילא סטטיסטיקות מגיעות לפעמים רק אחרי שנתיים-שלוש – אז אני לא יכולה להגיד שחלה עלייה משנה לשנה. אבל אם הודיעו באחרונה בחדשות שמתחילת השנה נרצחו 9 נשים על ידי בעליהן – גם אם איני יכולה להשוות למספר הנשים שנרצחו לפני שנתיים, זה חמור דיו.

"כך גם לגבי אלימות נגד ילדים – היה גל גואה לפני כמה שנים. אני זוכרת את הגל הזה. התוודעתי לנושאים האלה כפרקליטה, כשופטת וגם כנשיאה. הצבנו לעצמנו יעד לטפל בנושא כפרקליטים וכשופטים ועסקנו בכך רבות. באחד מפסקי הדין הראשונים שלי קבענו שגם להורים אסור להכות את ילדיהם ולהפעיל אלימות כלפיהם. היה לנו חשוב לקבוע את הנורמה."

מדוע? מכיוון שהתקבל הרושם שיש הרשאה חברתית שלהורים מותר להכות?

"זה לא עניין של תחושה או רושם. מדובר בעניין מורכב מבחינה היסטורית ופדגוגית. עוד במקורות נאמר 'חוסך שבטו, שונא בנו'. זה היה מקובל לא רק אצלנו. זה הנימוק עד היום בארצות הברית, בבריטניה ובקנדה – במדינות שקרובות לנו מבחינת שיטת המשפט. גם למורים היה מותר בזמנו לחנך תוך הפעלת אמצעים פיזיים. עוד בשנים הראשונות של מדינת ישראל הייתה נהוגה פסיקה שאסור להכות בבית הספר. בבריטניה תיקנו את החוק רק לגבי בתי הספר אבל לא לגבי ההורים."

"זה חלק מהתפיסה שהילד הוא קניין של הוריו ויש לחנך אותו. הרעיון שילד הוא אדם בעל זכויות ככל אדם הוא התפתחות מאוחרת בחינוך. כל נושא ההתייחסות לזכויות הילד השתנה מאוד. אגב, בעבר זאת הייתה התפיסה גם לגבי נשים, שהן הקניין של בעליהן. כיום מבינים דברים או חושבים על דברים אחרת, ויש שינוי בתפיסה. השינוי הזה בא לידי ביטוי בבית המשפט בפסיקה, וחשוב מאוד שהפסיקה תיתן את הדעת לשינויים האלה. כיום יש נושאים חדשים שצריך להתייחס אליהם, למשל, זכויות ילדים במשפחות חדשות."

מהשקפה כלכלית לגיטימית – וההפרטה נכשלה. למשל, המוסד של אחות בית הספר. כשהינן ילדים הייתה אחות בבית הספר, וגם כשהבנות שלי היו קטנות, שזה הדור שלך, הייתה אחות בבית ספר. וזה לא היה רק עניין של

חיסונים או טיפול רפואי. כי לפעמים ילד לא מרגיש טוב מתוך מצוקה נפשית כלשהי והאחות הייתה עבורו הכתובת. המוסד הזה נעלם. וככל שאני יודעת מהמעקב שערכת, הניסוי הזה נכשל, ומחפשים היום דרכים אחרות. הדברים האלה היו מובנים מאליהם בעבר.

לפעמים אני שואלת את עצמי 'איך הם עמדו בחובות האלה בתקופה שבאמת לא היה כסף, כשהמדינה הייתה ענייה?' והתשובה היא שזה

עניין של תפיסה, של סדרי עדיפויות. כך אני מאמינה. אין לי יסודות מתאימים לקבוע במונח הכלכלי אם הדרך שבה בחרו לחלק את התקציב הנוכחי היא נכונה או לא. אבל כך או כך – הדרך הזאת כואבת."

את מבינה את המוטיבציה של אנשים לצאת לרחוב? למחות?

"אני מבינה את המוטיבציה. אני יכולה להבין את המרירות שלהם. יש בעיה אמיתית ואי אפשר להתעלם ממנה. אך אסור שהיא תיחפך להתלהמות והסתה. בנסיבות כאלה קל

לעורר יצרים, ואחר כך קשה למנוע תוצאות הריפות. ואני תוהה שוב איך פותרים את הבעיה, כי לא מדובר בתחום שלי. מהניסיון שרכשתי בתקופה שבה ניהלתי מערכות גדולות – הפרקליטות וגם בתי המשפט – מדובר בעניין של סדרי עדיפויות. אך אני יכולה לומר באופן פרטני כי זה לא התחום המקצועי שלי. אבל אתה רואה החלטות שמקצצים איפה שנוח לקצץ. אני לא נכנסת להשקפה אידאולוגית כלכלית – הממשלה והכנסת צריכות לקבוע מדיניות ולא אנחנו. אבל צריך להבין שיש דברים שהם המינימום ההכרחי שחובת המדינה לספק."

הזכות לכבוד היא זכות חוקתית

סוגיית השירותים החברתיים הגיעה גם לפתחו של בית המשפט, ובינינו מבהירה שבמקרים מסוימים התפתחה חשיבה שיפוטית-אקטיביסטית גם בנושאים חברתיים. "אמרנו את זה בשנים האחרונות גם בבית המשפט – יש למדינה חובות מינימליות של פעולה בתחום החברתי. הארגונים החברתיים פנו לא פעם לבית המשפט בנושאים חברתיים. ועלתה השאלה – מכוח מה אנחנו יכולים להתערב? יש כאן התפתחות חוקתית. אנו טוענים שיש זכות לחיי משפחה, לשירותי בריאות וזכות לשוויון במובנה המשפטי. הזכות לכבוד היא זכות חוקתית, וממנה נגזרת הפרשנות. ציינו פעמים אחדות בפסיקותינו שתנאי קיום מינימליים מהווים חלק מההגדרה של 'זכות לכבוד'. וזה לא כזה כבוד לישון מתחת לגשר. אז אדם שאין לו המינימום שבמינימום – כבודו

"אם חשוב לנשות הכותל להתפלל בדרך הזאת בראש חודש, אני מבינה אותן, זאת זכותן. חלק מהחירויות והזכויות של בני אדם הן הזכות לפולחן דתי והזכות להימנע מפולחן דתי. אלה זכויות בסיסיות. קשה לי גם להבין את ההתנגדות"

נפגע והאוטונומיה שלו נפגעת. אבל מה מעבר למינימום? הרי מגיע לאנשים יותר ממינימום. בעניין זה אנחנו נדרשים לנתונים כלכליים וחייבים לבדוק על פיהם."

קיימת תחושה שזורים לפתחו של בית המשפט המון בעיות במטרה למצוא להן מענה משפטי – ואחר כך מאשימים את השופטים בהעדף תשובות או באקטיביזם מופרז.

"הרעיונות לשינוי השיטה לבחירת שופטים מסוכנים. תחשוב כיצד ייראה אצלנו שימוע בכנסת לשופטים. והדבר שהכי מפחיד אותי הוא שיהיה שופט שיהיה מחויב לפוליטיקאי שחבר בו. זה הדבר הכי מפחיד"

"טוב, זה כבר שייך לתפקידו המוסדי של בית המשפט שהוא די מורכב. אנחנו מפרשים את החוק ואנחנו מגנים על זכויות. באחד מפסקי הדין האחרונים

שהייתי שותפה להם קבענו שזכויות חברתיות שנגזרות מכבוד האדם הן במעמד שווה לכל הזכויות האזרחיות האחרות – חופש הביטוי, החופש להפגין וחופש ההצבעה – שהיו מעוגנות בפסיקה מאז קום המדינה כי הן בבסיס הדמוקרטיה. המדינה באה וטענה כי 'יש הבדל בין זכויות חברתיות לזכויות אזרחיות בסיסיות, הן לא באותה רמה, ואתם לא יכולים לבקר אותן משפטית באותה רמה'. אנחנו אמרנו 'לא. אין הבדל, הן במעמד

שווה'. זאת נקודת ציון מסוימת, וזה היה פסק הדין האחרון שלי בבית המשפט העליון.

"מדובר במקרה שדרש ביקורת על חקיקה של הכנסת. פסק הדין התייחס לקביעה

"צריך חוקה. כשיש חוקה – יש לך ביקורת על החקיקה. וזה מקובל בכל המדינות הדמוקרטיות שאנחנו מכירים. יש גלגולים ביציבות הפוליטית שלנו, אין לדעת מה יהיה חוסנה של הדמוקרטיה בנסיבות האלה"

חוקית שלפיה תשלומי הבטחת הכנסה אינם ניתנים באופן גורף למי שבבעלותו רכב או שמשמש ברכב. אנחנו אמרנו 'צריכה להיות בדיקה אינדיבידואלית' ואי אפשר לפסול או לשלול את הזכות החברתית הזאת בלי לבדוק את התנאים לקיומו של הרכב באופן פרטני. זה היה עניין חברתי ממדרגה ראשונה. על פי רוב, מי שנשללה ממנו ההטבה היו נשים, לעתים אמהות חד-הוריות, שהיו חייבות להשתמש ברכב אפילו אם הן עניות. ואנחנו קבענו שצריך לבדוק כל מקרה לגופו באופן מידתי. לכאורה, זה היה עניין אחד פשוט ושולי, אבל הייתה פה קביעה עקרונית שיש מעמד שווה לזכויות החברתיות הללו."

נדמה שברמת האידאולוגיה החברתית החשיבה שלך קרובה יותר לעקרון מדינת הרווחה מאשר לעקרונות המדינה הקפיטליסטית.

"בעניין זה אני זהירה כי זה לא התחום שלי. לכן בלי קשר להשקפות לגיטימיות כאלה או אחרות – אני מצביעה על העובדה שלמדינה יש מעגל חובה משפטי בכל מה שקשור לזכויות חברתיות. מדובר בניתוח רציני."

בעבר דיברת על הצורך ב"חוק יסוד: זכויות חברתיות". האם את עדיין סבורה כך?

"ברור שצריך חוק כזה, אך עם זאת אני מוכרחה לומר שאני חוששת. חוק כזה עלול להיות עמוס בסייגים שיעקרו אותו מתפקידו המרכזי. וכנשיאת בית המשפט העליון חשבתי שאם

בית המשפט העליון בהרכב מלא

במתכונת הנוכחית. היו שופטים שחשבו אחרת, וזה כמו בן לגיטימי. יש שיקולים שונים והנושא אכן סבוך. "אלה תהליכים חברתיים מסוימים, והגיע הזמן להתמודד איתם. אני לא אומרת מה הפתרון, ולא חשבתי שצריך לבוא עם צווי גיוס ולגייס את כולם. צריך לחשוב על מתכונת בית המשפט גילה סבלנות רבה מבחינה זו שאיפשר את הניסוי והטעייה במסגרת חוק טל. אבל מסיבות רבות לא יצא מניסוי זה הדבר המקווה. אז לא אמרתי שהפתרון פשוט, אבל הפתרון הזמני לא הוכיח את עצמו. הגענו למסקנה שהשוויון הוא זכות משפטית, ושהפגיעה בשוויון במקרה של חוק טל עברה את תחום המידתיות. מה תהיה מתכונת הגיוס החדשה? את זה תקבע המערכת הפוליטית".

הציבור מאמין בבית המשפט

קצת יותר משנה אחרי שסיימה שש שנים סוערות ומרתקות כנשיאת בית המשפט העליון ו-16 שנים על כס השיפוט,

פלאש 90

הציבור בישראל מעריך את השופטים.

בניש עם הנשיא בדימוס של בית המשפט העליון, השופט אהרון ברק והנשיא המכהן, השופט אשר גרוניס (למעלה)

אין חוק כזה, אז באופן זוחל, במקום שבו יש לנו טווח לגיטימי, נוכל באמצעות בית המשפט לסמן זכויות חברתיות ולא לחכות לחוק או לכנסת שתחוקק אותו. חקיקת חוקי יסוד בכנסת, וחוקה בכלל, הן סוגיות שאינן יודע איך תתגשמה, אם תתגשמה בסופו של דבר".

את מאמינה שתהיה חוקה לישראל ביום מן הימים?

"צריך חוקה. היו שנים שחשבתי אחרת. בית המשפט העליון של האבות המייסדים שלנו הכניס את כל הזכויות הפוליטיות והאזרחיות של חופש הביטוי בפסיקתו בלי חוקה. אבל המשמעות הייתה שהכנסת יכלה לבטל בחוק את מה שפסק בית המשפט, בעוד בית המשפט לא יכול היה לבטל את חוק הכנסת. כשיש חוקה – יש לך ביקורת על החקיקה. וזה מקובל בכל המדינות הדמוקרטיות שאנחנו מכירים. מובן שהכנסת יכולה לשוב ולחוקק, וזה יעמוד במבחני החוקתיות. לכן אי אפשר לסמוך על זה עד שלא תהיה חוקה. יש גלגולים ביציבות הפוליטית שלנו, אין לדעת מה יהיה חוסנה של הדמוקרטיה בנסיבות האלה, ולכן אני בעד חוקה, או לפחות חוקי יסוד במתכונת רחבה יותר. אני סבורה שאנו צריכים חוקה. הבעיה המרכזית היא שאם חוקה תלויה בהרבה מאוד פשרות פוליטיות – לפעמים שכרה יוצא בהפסדה".

ביטול חוק טל התחייב במציאות

אם הזכרנו ביטול חוקי כנסת: רבים רואים בהחלטה של הרכב בראשותך לבטל את חוק טל – שעיגן את הפטור משירות של תלמידי ישיבות – מעין "מורשת" משפטית שלך. אחדים משבחים את ההחלטה, אחרים רואים בה עדות להתערבות יתר של בית המשפט.

"אני מוכרחה לומר: אמנם יפה לייחס לי, לשלילה או לחיוב, את הוראת ביטול החוק, אבל עובדתית זה לא מאה אחוז נכון. צריך לזכור שבית המשפט התחיל לטפל בחוק טל לפני שנים, והייתה התפתחות. ההשתלשלות הייתה בפסק דין קודם של נשיא בית המשפט אהרון ברק שקבע שהזכות לשוויון בנטל היא חלק מכבוד האדם. רובנו הצטרפנו לקביעתו. בהרכב מורחב של שופטי בית המשפט העליון נקבע שאי אפשר לפטור גיוס באמצעות פטור של שר הביטחון בלי חקיקה של הכנסת. השלב הבא היה חוק טל כחוק זמני, ואישרנו אותו כחוק זמני. אמרנו 'בסדר, חמש שנים'. זה היה מין ניסוי של המערכת הפוליטית שרצתה לבדוק כמה יבחרו להתגייס, וכמה יבחרו בשירות אזרחי. אחר כך הניסוי אושר לחמש שנים נוספות. לכן אני לא יכולה לקחת את הקרדיט באופן מלא, לטוב או לרע, כי בית המשפט נתן הזדמנות נוספת לרשויות, וכך הגענו לעשר שנים של חוק זמני.

"וכשהנושא חזר לפני שנה לבית המשפט העליון התברר שהשירות האזרחי שחשבו שאיפשרו לבני הישיבות, לא ניתן, ושלא היו די כלים לרשות החוק. התברר שהממשלה קיבלה החלטות במטרה ליישם את האפשרות לצאת מהמעגל של אישירות ואי-עבודה – אך בפועל ההחלטות הללו רק הגבילו עוד יותר את האפשרות לחזור למעגל היצרני והמשרת. כלומר, הגענו לקצה גבול היכולת להאריך את החוק הזמני בנסיבות האלה. אני פשוט לא ראייתי איך אפשר להאריך אותו. החוק עמד לפני פקיעתו, והבהרנו שאי אפשר להמשיך

“הנגשת ההשכלה הגבוהה מרשימה אותי”. מקבלת הדרכה על מערכות שהם מנשיאת האו"פ פרופי חגית מסרירון ופרופ' יואב יאיר

התגוררו שם הרבה מהפרופסורים של האוניברסיטה העברית. כיום זאת שכונה דתית למדי, יפה ומכובדת. בקיצור, אין שום אחיזה להאשמה הזאת. זאת

הסתה ריקה מתוכן.

“אומרים ‘בית המשפט צריך להיות ייצוגי’. מה זה ייצוגי? הרי בשביל זה יש כנסת! לשם נבחרים נציגים. בית המשפט צריך לשקף

קשת אוכלוסייה רחבה, זה ברור, והוא לא מנותק ממנה. אבל אם כולו יהיה ייצוגי כמו הכנסת, אז כמו חברי הכנסת הוא יהיה חייב לבחוריו. וברור שבית המשפט לא צריך להיות חייב לאף סקטור. הוא צריך להיות קשוב לכל סקטור – אבל לא לייצג אותו. וזה הבדל גדול.”

אי אפשר להתעלם מהעובדה שאת היית קורבן להסתה הזאת. חווית תקיפה אלימה בעצמך, כשאדם באולם זרק עליך נעל ופצע אותך.

“תפסתי קצת מרחק מהאירוע והוא בינתיים. הייתה בהחלט הסתה באותה תקופה, כל אחד יכול לחשוב מדוע. ההתקפה האישית נגדי לא הייתה באמת התקפה אישית. ברור שמדובר באדם בעל עבר של אלימות שמעולם לא הופיע בפניי, ולא הייתה לו טענה נגדי. הוא התרוצץ בבית המשפט ושאל ‘איפה ביניש?’, איפה ביניש?’, כי לתחושתו אני, כביכול, אשמה בכול”

ברגשותיו, והוא אפילו פצע את עורך דינו. זאת באמת דוגמה קיצונית ושופטים חשופים לאלימות מצד אנשים עם בעיות נפשיות מכיוון שאנו עוסקים בפתולוגיה של החברה”.

עד כמה האירוע הזה הפחיד אותך?

“אני חייבת לומר שיותר משדאגתי לעצמי, דאגתי לשופט שיושב בבית משפט השלום, בחדר קטן יותר מזה שאנו יושבים בו כעת. הוא נמצא בטווח ידו של הנאשם, וזה באמת מפחיד”.

ההסתה כנגד בתי המשפט הולידה רעיונות חדשים, לדוגמה, הרעיון שקנה לו אחיזה פוליטית לא מבוטלת: לעשות שימוע לשופטים.

חשה ביניש אופטימיות באשר למעמדם של בית המשפט העליון ובתי המשפט. במשך כל הקדנציה שלה כנשיאת בית המשפט העליון שמעה את קולות הביקורת וההסתה המאשימים את השופטים בנימוק, באלטיזם, בהתבצרות במגדל השן. “חבורת רחביה” קראו חברי כנסת ועיתונאים מסוימים לה ולחבריה במטרה לסדוק את מעמדם.

והנה, מבחוץ הדברים נראים לגמרי אחרת. “אחד הדברים שבאמת מפתיעים אותי זה כשאני רואה כמה אהדה אמיתית יש לציבור כלפי בתי המשפט. אני נתקלת בתגובות מחממות לב. שמענו את קריאות ההסתה נגד בית המשפט בקולי קולות. הייתה הסתה נגד כל דבר.

כנראה לציבור הרחב שאין בבעלותו עיתון ולא עומדים לרשותו אמצעי תקשורת יש יותר אהדה לבתי המשפט ממה שהערכת. מובן שמגוון הפניות והעיתירות המוגשות לבית המשפט על ידי אנשים מכל שכבות הציבור מאששות התרשמות זו”.

ההסתה נגד בית המשפט הייתה מתוזמרת?

“כן, בוודאי. אמרתי את זה בפומבי. יש אנשים בעלי אג'נדות שונות: יש מי שרוצה לראות את בית המשפט מוחלש; יש מי שחשב שאנחנו אקטיביסטים מדי; אחרים ביקשו להגביל את סמכויות בית המשפט. כל אחד והאג'נדה שלו. האמירות של ‘השופטים מרחביה’, אליטה המנותקת מהעם, אלה דברי הבל, ממש דברי הבל. הם מסיתים ויוצרים תדמית לא נכונה. הרכב בית המשפט הנוכחי הוא מאוד פלורליסטי. ברור שלא יגיעו לבית המשפט העליון משפטנים ללא ניסיון, שאיש לא מכיר. יש תהליכים של סינון טבעי, ויש אנשים בעלי ותק במקצוע שהוכיחו את עצמם. זה ברור.

“הדור הראשון של שופטי בית המשפט העליון בכלל לא הגיעו מירושלים, אלא למדו בחוץ לארץ, כי עוד לא היו פקולטות למשפטים בישראל. אחר כך נפתחה הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, והיא הייתה החממה החינוכית כי הייתה היחידה. היא הצמיחה משפטנים מצוינים. אבל זה לא המצב היום. השופטים מגיעים גם מפקולטות אחרות למשפטים ומבתי משפט ברחבי הארץ, ובית המשפט לא מנותק. אגב, גם האוכלוסייה של רחביה השתנתה – תטייל בשבת ותראה. פעם, כשאלטה לא נחשבה מילה גסה,

"נכון וזה רע מאוד. הרעיונות לשינוי השיטה לבחירת שופטים מסוכנים. מישהו לוקח פריט אחד מתוך שיטה המקובלת במדינות אחרות, ועוקר אותו מהתרבות ומהרקע שלו. תחשוב כיצד ייראה אצלנו שימוע בכנסת לשופטים. והדבר שהכי מפחיד אותי הוא שיהיה שופט שיהיה מחויב לפוליטיקאי שבחר בו. זה הדבר הכי מפחיד.

"זאת גם אחת הסיבות שאני בעד לדבוק בשיטת ה'סניוריטי' בנשיאות בית המשפט (השופט הוותיק ביותר מתמנה לנשיא בית המשפט העליון). לא מפני שזאת שיטה אופטימלית בהכרח, אלא משום שאם תהיה תחרות על קבלת תפקיד, היא תהיה כרוכה בהרבה דברים לא נעימים. ואז, חלילה, שופט עלול לשאת חן בעיני מישהו בפסק הדין שייתן – וזה יהיה סוף הדרך. יש לנו בית משפט עצמאי שאפשר להתברך בו. למרות חילוקי הדעות הקיימים, זהו בית משפט, בעל יושרה ומקצועיות ברמה גבוהה מאוד. והרצון של פוליטיקאים להפוך אותו לתלוי – זאת סכנה גדולה מאוד."

זכותן של נשות הכותל להתפלל

אחת הסוגיות המשפטיות המדוברות ביותר כרגע היא הוויכוח סביב זכותן של נשות הכותל להתפלל כמנהגן. האמת שקשה להבין מדוע הסוגיה הזאת הפכה לכל כך בעייתית ומורכבת.

"אכן, קשה להבין. קודם כל לחילונים קשה להבין למה לנשים כל כך חשוב להתפלל שם. אבל אני כן מבינה אותן, כי הרעיון הוא שכל אחד יוכל להביע את תפילתו בדרך מכובדת, שאינה מבזה, בדרך שלו. נשות הכותל נהגו לבוא בראש חודש השכם בבוקר. זאת הייתה אז קבוצה קטנה. כשהן התחילו, הוציאו מיד תקנה שצריך להתפלל 'כמנהג המקום'. ויש ויכוח – מהו מנהג המקום? האם מנהג המקום הוא בית כנסת אורתודוקסי?

"הסכסוך הזה כבר חורג מכל פרופורציה, וההתנגדות לנשות הכותל מגבירה גם את התמיכה בהן. זה הגיע לבית המשפט כמה פעמים והיו דעות שונות. אחד ההרכבים שישבתי בו קבע שצריך לאפשר להן להתפלל. ואז המדינה ביקשה דיון נוסף מורחב. בדיון המורחב הוחלט להקצות להן מקום אחר, אבל להכשיר אותו כך שיהיה אפשר להתפלל שם. אבל לא הכשירו. זה לא קרה. חשוב לציין שעל פי המצב המשפטי הן אינן מפרות חוק."

את מבינה אותן?

"כן, אם חשוב להן להתפלל בדרך הזאת בראש חודש, אני מבינה אותן, זאת זכותן. חלק מהחירויות והזכויות של בני אדם הן הזכות לפולחן דתי והזכות להימנע מפולחן דתי. אלה זכויות בסיסיות. קשה לי גם להבין את ההתנגדות, כי רחבת הכותל גדולה, והן עומדות מאחורי עזרת נשים. הכותל הוא לא רק בית כנסת, לשם גם מגיעים הצנחנים להישבע אמונים, יש בכותל הרבה סמליות. לגבי הטענה שהן פוגעות ברגשות המתפללים האורתודוקסים, נראה לי שאפשר להגיע להסדר שלא יפגע ברגשותיו של איש. יש די סידורים. וברגע שקמה ההתנגדות, הן סחפו אחריהן יותר נשים לתפילה, כך זה קורה כשיש איסורים, וזה העצים את הסכסוך. צר לי על כך."

בבית המשפט העליון מכהנות כיום ארבע שופטות – בתקופתך היו חמש. שלוש מהשופטות האלה יתמנו לנשיאות בעתיד. באוניברסיטה הפתוחה שאלה את מצטרפת מכהנת כיום נשיאה, סגנית נשיאה ויש רוב של דיקניות. את גאה להיות חלק ממוסדות שמקדמים נשים?

"אני חושבת שזה חשוב, וזה הולך ונהיה יותר ויותר טבעי. פעם היו מדברים על 'כיסא לאישה' בבית המשפט העליון. היום הגענו, כפי שציננת, לארבע או חמש שופטות. בהתחלה כשהיו נכנסים להרכב של שלוש נשים, היו מביטים בהן בתימהון. הייתי שמה לב לעקיצות ולהערות של עורכי דין: 'שלוש נשים?' נראה לי שזה כבר נעלם ונהיה טבעי. השאלה האם נשים או גברים יושבים על כס השיפוט אינה רלוונטית בעיניי. שופט או שופטת מתקבלים באופן טבעי לפי יכולות וכישורים.

"אבל נותרו מקומות, גם בעולם האקדמי, שבהם קשה יותר לנשים להתקבל. לפעמים כשאתה יושב במוסדות אקדמיים מכובדים, אתה באמת תמה כשאתה רואה כמה מעט נשים יושבות בפורומים. אני מקווה שמתחולל שינוי גם באקדמיה. בכל זאת – בירושלים הרקטור הייתה אישה, בתל אביב הרקטור הייתה אישה, בבאר שבע יש לאוניברסיטה נשיאה מובילה. אבל קנה המידה אינו אמור להיות רק אם אישה מגיעה לפסגה, אלא יותר ההתפלגות של תפקידי הנשים בסגל, וגם בזה נדמה לי שיש שינוי. אין ספק שיש מקומות מסוימים, למשל בדירקטוריונים, שבהם העדפה מתקנת לנשים היא אקט חינוכי."